

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο πενταμελές τμήμα)

της 24ης Απριλίου 2018*

«Οικονομική και νομισματική πολιτική – Προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων – Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΕ) 1024/2013 – Πρόσωπο που πραγματικά διευθύνει τις δραστηριότητες πιστωτικού ιδρύματος – Άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36/ΕΕ και άρθρο L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του γαλλικού νομισματικού και χρηματοπιστωτικού κώδικα – Αρχή του ασυμβίβαστου μεταξύ της προεδρίας του διοικητικού οργάνου πιστωτικού ιδρύματος στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας και της άσκησης καθηκόντων διευθύνοντος συμβούλου στο ίδιο ίδρυμα – Άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36 και άρθρο L. 511-58 του γαλλικού νομισματικού και χρηματοπιστωτικού κώδικα»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις T-133/16 έως T-136/16,

Caisse régionale de crédit agricole mutuel Alpes Provence, με έδρα το Aix-en-Provence (Γαλλία), εκπροσωπούμενο από τους P. Mele και H. Savoie, δικηγόρους,

προσφεύγον στην υπόθεση T-133/16,

Caisse régionale de crédit agricole mutuel Nord Midi-Pyrénées, με έδρα το Albi (Γαλλία), εκπροσωπούμενο από τους P. Mele και H. Savoie,

προσφεύγον στην υπόθεση T-134/16,

Caisse régionale de crédit agricole mutuel Charente-Maritime Deux-Sèvres, με έδρα το Saintes (Γαλλία), εκπροσωπούμενο από τους P. Mele και H. Savoie,

προσφεύγον στην υπόθεση T-135/16,

Caisse régionale de crédit agricole mutuel Brie Picardie, με έδρα την Amiens (Γαλλία), εκπροσωπούμενο από τους P. Mele και H. Savoie,

προσφεύγον στην υπόθεση T-136/16,

κατά

Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), εκπροσωπούμενης από τον A. Karpf και την C. Hernández Saseta, επικουρούμενους από τον A. Heinzmann, δικηγόρο,

καθής,

υποστηριζόμενης από

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

την **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, εκπροσωπούμενη από τους V. Di Bucci και K.-P. Wojcik και την A. Steiblyté,

παρεμβαίνουσα στις υποθέσεις T-133/16 έως T-136/16,

με αντικείμενο αιτήματα βάσει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ για την ακύρωση των αποφάσεων της ΕΚΤ ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/98, ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/100, ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/101 και ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/99, αντιστοίχως, της 29ης Ιανουαρίου 2016, οι οποίες εκδόθηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του κανονισμού (ΕΕ) 1024/2013 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2013, για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2013, L 287, σ. 63), του άρθρου 93 του κανονισμού (ΕΕ) 468/2014 της ΕΚΤ, της 16ης Απριλίου 2014, που θεσπίζει το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, των εθνικών αρμόδιων αρχών και των εθνικών εντεταλμένων αρχών εντός του ενιαίου εποπτικού μηχανισμού (κανονισμός για το πλαίσιο ΕΕΜ) (ΕΚΤ/2014/17) (στο εξής: κανονισμός-πλαίσιο ΕΕΜ) (ΕΕ 2014, L 141, σ. 1), και των άρθρων L. 511-13, L. 511-52, L. 511-58, L. 612-23-1 και R. 612-29-3 του γαλλικού νομισματικού και χρηματοπιστωτικού κώδικα.

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Prek (εισηγητή), πρόεδρο, E. Buttigieg, F. Schalin, B. Berke και J. Costeira, δικαστές,

γραμματέας: G. Predonzani, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 23ης Οκτωβρίου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

- 1 Η Crédit agricole είναι αποκεντρωμένος τραπεζικός όμιλος, ο οποίος διέπεται από τα άρθρα L. 512-20 έως L. 512-54 του code monétaire et financier français (γαλλικού νομισματικού και χρηματοπιστωτικού κώδικα, στο εξής: CMF). Διαρθρώνεται σε τρία επίπεδα: τα τοπικά ταμεία αμοιβαίας γεωργικής πίστης, τα περιφερειακά ταμεία αμοιβαίας γεωργικής πίστης και, σε εθνικό επίπεδο, την Crédit agricole SA, η οποία αποτελεί το κεντρικό όργανο.
- 2 Η Crédit agricole έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα σημαντικός όμιλος, υποκείμενος σε προληπτική εποπτεία κατά την έννοια του άρθρου 6 του κανονισμού (ΕΕ) 1024/2013 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2013, για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2013, L 287, σ. 63), και υπόκειται, ως εκ τούτου, όσον αφορά τα καθήκοντα που απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, στην αποκλειστική προληπτική εποπτεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).
- 3 Στις 8, 10, 14 και 24 Απριλίου 2015, το κεντρικό όργανο της Crédit agricole, κατόπιν αιτήματος των προσφευγόντων, ήτοι του Caisse régionale de crédit agricole mutuel Alpes Provence (προσφεύγον στην υπόθεση T-133/16), του Caisse régionale de crédit agricole mutuel Nord Midi-Pyrénées

(προσφεύγον στην υπόθεση Τ-134/16), του Caisse régionale de crédit agricole mutuel Charente-Maritime Deux-Sèvres (προσφεύγον στην υπόθεση Τ-135/16) και του Caisse régionale de crédit agricole mutuel Brie Picardie (προσφεύγον στην υπόθεση Τ-136/16), ζήτησε από την Autorité de contrôle prudentiel et de résolution (αρχή ελέγχου προληπτικής εποπτείας και εξυγίανσης (ACPR) την έγκριση του ορισμού του Μ.Β., του J.-J.C., του L.T. και του P.d.W. ως προέδρων των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων και ως προσώπων που «πράγματι διευθύνουν» τα προσφεύγοντα.

- 4 Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 93 του κανονισμού (ΕΕ) 468/2014 της ΕΚΤ, της 16ης Απριλίου 2014, που θεσπίζει το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, των εθνικών αρμόδιων αρχών και των εθνικών εντεταλμένων αρχών εντός του ενιαίου εποπτικού μηχανισμού (κανονισμός για το πλαίσιο ΕΕΜ) (ΕΕ 2014, L 141, σ. 1), τα αιτήματα αυτά διαβιβάστηκαν από την ACPR στην ΕΚΤ. Το σύνολο των απαιτούμενων εγγράφων περιήλθε στην ΕΚΤ στις 8 Ιουνίου 2015.
- 5 Στις 31 Αυγούστου 2015, η ΕΚΤ ενημέρωσε τα προσφεύγοντα και το κεντρικό όργανο της Crédit agricole ότι δεν πρόκειται να εγκρίνει τον διορισμό του Μ.Β., του J.-J.C., του L.T. και του P.d.W. ως προσώπων που «πράγματι διευθύνουν» τα προσφεύγοντα και τους παρέσχε τη δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους σύμφωνα με το άρθρο 31 του κανονισμού-πλαισίου ΕΕΜ.
- 6 Στις 30 Σεπτεμβρίου 2015, το κεντρικό όργανο της Crédit agricole ζήτησε από την ΕΚΤ την αναστολή της διαδικασίας, προβάλλοντας ότι η πρόθεση της ΕΚΤ να μην εγκρίνει τον ορισμό του Μ.Β., του J.-J.C., του L.T. και του P.d.W. στηρίζεται στη θέση 2014-P-07 της ACPR, «σχετικά με τον ορισμό των προσώπων που ασκούν την “πραγματική διεύθυνση” κατά την έννοια του άρθρου L. 511-13 και 4 του άρθρου L. 532-2 του [CMF]» (στο εξής: θέση 2014-P-07 της ACPR), της οποίας η νομιμότητα είχε προσβληθεί ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας, Γαλλία).
- 7 Με τέσσερις αποφάσεις της 7ης Οκτωβρίου 2015, η ΕΚΤ, πρώτον, απέρριψε την αίτηση αναστολής όλων των προσφευγόντων, με το αιτιολογικό ότι οι αποφάσεις της δεν είχαν ως νομική βάση τη θέση 2014-P-07 της ACPR. Δεύτερον, ενέκρινε τον ορισμό του Μ.Β., του J.-J.C., του L.T. και του P.d.W. ως προέδρων των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων. Τρίτον, δεν δέχθηκε να ασκούν παράλληλα οι Μ. Β., J.-J.C., L.T. και P.d.W. καθήκοντα «πραγματικής διεύθυνσης» των προσφευγόντων.
- 8 Προς δικαιολόγηση της άρνησης αυτής, η ΕΚΤ επισήμανε ότι η οδηγία 2013/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με την πρόσβαση στη δραστηριότητα πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/87/ΕΚ και την κατάργηση των οδηγιών 2006/48/ΕΚ και 2006/49/ΕΚ (ΕΕ 2013, L 176, σ. 338), περιέχει διατάξεις σχετικά με τη χρηστή διακυβέρνηση των πιστωτικών ιδρυμάτων, όπως το άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', το οποίο απαγορεύει, κατ' αρχήν, στον πρόεδρο του διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας να ασκεί ταυτόχρονα καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου στο ίδιο ίδρυμα. Τόνισε ότι σκοπός της εν λόγω απαγόρευσης, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στην αιτιολογική σκέψη 57 της οδηγίας 2013/36, είναι να διασφαλισθεί η εποικοδομητική αμφισβήτηση της στρατηγικής του ιδρύματος από τα μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού οργάνου. Τόνισε, ακόμη, ότι, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 3, του κανονισμού 1024/2013, υποχρεούται να εφαρμόσει το άρθρο L. 511-58 του CMF, με το οποίο μεταφέρεται στην εσωτερική έννομη τάξη το άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36. Υπενθύμισε ότι, κατά τη διάταξη αυτή, δεν επιτρέπεται να ασκεί καθήκοντα προέδρου του διοικητικού συμβουλίου ή άλλου οργάνου με αντίστοιχες εποπτικές αρμοδιότητες σε πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοδοτική εταιρία ο διευθύνων σύμβουλος ή άλλο πρόσωπο που ασκεί ανάλογα καθήκοντα διοίκησης. Επισήμανε επίσης ότι, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 54 της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη δύνανται να επιβάλλουν αρχές και πρότυπα εταιρικής διακυβέρνησης επιπλέον των απαιτούμενων από την οδηγία.

- 9 Η ΕΚΤ σημείωσε ότι από το άρθρο L. 511-52-IV του CMF προκύπτει ότι, για να εγκριθεί ο ορισμός ενός προσώπου ως προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση», κατά την έννοια του άρθρου L. 511-13 του CMF, πρέπει να ασκεί καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου, εντεταλμένου διευθύνοντος συμβούλου, μέλους του διοικητικού συμβουλίου ή μοναδικού διευθύνοντος συμβούλου. Επικαλέστηκε επίσης τη θέση 2014-P-07 της ACPR, από την οποία προκύπτει ότι στον πρόεδρο του διοικητικού οργάνου, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με τη διεύθυνση των εργασιών του οργάνου αυτού στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας, ανατίθενται καθήκοντα και υποχρεώσεις μη εκτελεστικού μέλους, διαφορετικά από τα εκτελεστικά καθήκοντα του διευθύνοντος συμβούλου, σύμφωνα με το γαλλικό εταιρικό δίκαιο.
- 10 Εξ αυτού, η ΕΚΤ συνήγαγε ότι έπρεπε, κατ' αρχήν, να υπάρχει διαχωρισμός της άσκησης εκτελεστικών καθηκόντων από την άσκηση μη εκτελεστικών καθηκόντων εντός του διοικητικού οργάνου. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, λόγω του ορισμού τους ως προέδρων των διοικητικών συμβουλίων και δεδομένου ότι δεν είχαν υποβληθεί αιτήσεις παρέκκλισης, δεν ήταν δυνατόν να εγκριθεί ο διορισμός των M.B., J.-J.C., L.T. και P.d.W ως προσώπων που «πράγματι διευθύνουν» τα προσφεύγοντα.
- 11 Στις 6 Νοεμβρίου 2015, τα προσφεύγοντα ζήτησαν επανεξέταση των αποφάσεων αυτών, βάσει του άρθρου 24 του κανονισμού 1024/2013, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 της απόφασης 2014/360/ΕΕ της ΕΚΤ, της 14ης Απριλίου 2014, σχετικά με την ίδρυση [διοικητικής επιτροπής] επανεξέτασης και τον κανονισμό λειτουργία [της] (ΕΕ 2014, L 175, σ. 47). Στις 10 Δεκεμβρίου 2015, διεξήχθη ακρόαση ενώπιον της διοικητικής επιτροπής επανεξέτασης (στο εξής: επιτροπή επανεξέτασης).
- 12 Στις 17 Δεκεμβρίου 2015, η επιτροπή επανεξέτασης εξέδωσε κοινή γνωμοδότηση όσον αφορά τις υποθέσεις Τ-133/16 έως Τ-136/16, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι αποφάσεις της ΕΚΤ ήταν σύννομες. Τόνισε ότι τα προσφεύγοντα προέβαλαν τέσσερις αιτιάσεις, αμφισβητώντας την ταύτιση, εκ μέρους της ΕΚΤ, της ιδιότητας του προσώπου που ασκεί την «πραγματική διεύθυνση» με την ιδιότητα του εκτελεστικού μέλους του διοικητικού συμβουλίου. Η ΕΚΤ επισήμανε, ακόμη, ότι τα προσφεύγοντα υποστήριξαν ότι ο χαρακτηρισμός του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου ως προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» όχι μόνο δεν έρχεται σε αντίφαση με το ασυμβίβαστο μεταξύ εποπτικών καθηκόντων και εκτελεστικών καθηκόντων, αλλά καθιστά επιπλέον δυνατή την ισόρροπη διακυβέρνηση των πιστωτικών ιδρυμάτων διά του ορισμού ενός προσώπου μη υπαγόμενου στον διευθύνοντα σύμβουλο, το οποίο ασκεί «πραγματική διεύθυνση».
- 13 Πρώτον, η επιτροπή επανεξέτασης έκρινε ότι από τον συνδυασμό των άρθρων L. 511-13 και L. 511-52 του CMF προκύπτει ότι δεν ορίζονται μεν τα καθήκοντα του προσώπου που ασκεί την «πραγματική διεύθυνση», πλην όμως τα καθήκοντα αυτά έχουν εκτελεστικό χαρακτήρα, όπως τα καθήκοντα του διευθύνοντος συμβούλου ή του εντεταλμένου διευθύνοντος συμβούλου, ενώ ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου συγκαταλέγεται στα μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού συμβουλίου.
- 14 Δεύτερον, η επιτροπή επανεξέτασης επικαλέστηκε την αρχή του ασυμβίβαστου μεταξύ των καθηκόντων του προέδρου του διοικητικού οργάνου και του διευθύνοντος συμβούλου, η οποία αποτυπώνεται στο άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36 και έχει μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη με το άρθρο L. 511-58 του CMF. Εξ αυτού συνήγαγε ότι ο εν λόγω κανόνας δεν επιτρέπει στον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου να ασκεί εκτελεστικά καθήκοντα αντίστοιχα με αυτά του διευθύνοντος συμβούλου.
- 15 Τρίτον, η επιτροπή επανεξέτασης εξέτασε τις εξουσίες του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου των προσφευγόντων. Απαντώντας στην επιχειρηματολογία που ανέπτυξαν τα προσφεύγοντα με βάση το γεγονός ότι ο loi n° 47-1175 portant statut de la coopération (νόμος 47-1175 περί συνεταιρισμών), της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 (*JORF* της 11ης Σεπτεμβρίου 1947, σ. 9088, στο εξής: νόμος της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 περί συνεταιρισμών), δεν προέβλεπε διαχωρισμό των διαφόρων καθηκόντων στο εσωτερικό του διοικητικού συμβουλίου, έκρινε ότι ο διαχωρισμός μεταξύ εποπτικών και εκτελεστικών καθηκόντων εντός του διοικητικού συμβουλίου είναι απαραίτητος προς διασφάλιση της τήρησης του κανόνα του άρθρου L. 511-58 του CMF.

- 16 Τέταρτον, η επιτροπή επανεξέτασης εξέτασε τα επιχειρήματα των προσφευγόντων σύμφωνα με τα οποία ο ορισμός του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου ως προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» καθιστά δυνατή την εφαρμογή της αρχής «της δεύτερης ματιάς», η οποία καθιερώνεται με το άρθρο L. 511-13 του CMF, κατά τρόπο που συμβάλλει περισσότερο στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των εξουσιών απ' ό,τι ο ορισμός ως προσώπου που ασκεί την «πραγματική διεύθυνση» ενός στελέχους ιεραρχικά υπαγόμενου στον διευθύνοντα σύμβουλο. Η επιτροπή επανεξέτασης επισήμανε ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη η αρχή του διαχωρισμού μεταξύ εποπτικών και εκτελεστικών καθηκόντων, η οποία καθιερώνεται με την οδηγία 2013/36 και μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη με το άρθρο L. 511-58 του CMF, και τόνισε την πρωταρχική σημασία των εποπτικών καθηκόντων για τη χρηστή διακυβέρνηση ενός πιστωτικού ιδρύματος.
- 17 Εξ αυτού, η επιτροπή επανεξέτασης συνήγαγε ότι από τον συνδυασμό των άρθρων L. 511-13, L. 511-52 και L. 511-58 του CMF προκύπτει ότι ένα πρόσωπο που ασκεί την «πραγματική διεύθυνση» ασκεί τα εκτελεστικά καθήκοντα που ανατίθενται στον διευθύνοντα σύμβουλο ή σε πρόσωπο που ασκεί αντίστοιχα καθήκοντα και ότι, εφόσον ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου δεν ασκεί τα καθήκοντα αυτά, δεν μπορεί να ορισθεί ως πρόσωπο που ασκεί την «πραγματική διεύθυνση». Κατά συνέπεια, η επιτροπή επανεξέτασης αντικατέστησε τις αποφάσεις της 7ης Οκτωβρίου 2015 με αποφάσεις με πανομοιότυπο περιεχόμενο.
- 18 Κατ' ακολουθία, στις 29 Ιανουαρίου 2016, η ΕΚΤ εξέδωσε τις αποφάσεις ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/98, ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/100, ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/101 και ECB/SSM/2016-969500TJ5KRTCJQWXH05/99 κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του κανονισμού 1024/2013, του άρθρου 93 του κανονισμού 468/2014 και των άρθρων L. 511-13, L. 511-52, L. 511-58, L. 612-23-1 και R. 612-29-3 του CMF (στο εξής, από κοινού: προσβαλλόμενες αποφάσεις), οι οποίες, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 24, παράγραφος 7, του κανονισμού 1024/2013, κατήγγησαν και αντικατέστησαν τις αποφάσεις της 7ης Οκτωβρίου 2015, διατηρώντας ωστόσο το ίδιο περιεχόμενο.
- 19 Στις 30 Ιουνίου 2016, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) εξέδωσε απόφαση με την οποία αποφάνθηκε υπέρ της νομιμότητας της θέσης 2014-P-07 της ACPR και προέβη, με την ευκαιρία αυτή, σε ερμηνεία του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, και του άρθρου L. 511-58 του CMF.

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

- 20 Με δικόγραφα τα οποία κατέθεσαν στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 29 Μαρτίου 2016, τα προσφεύγοντα άσκησαν την υπό κρίση προσφυγή.
- 21 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 4 Ιουλίου 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε να παρέμβει υπέρ της ΕΚΤ.
- 22 Με απόφαση της 1ης Αυγούστου 2016, ο πρόεδρος του τετάρτου τμήματος του Γενικού Δικαστηρίου αποφάσισε τη συνεκδίκαση των υποθέσεων Τ-133/16 έως Τ-136/16, προς διευκόλυνση της έγγραφης και της ενδεχόμενης προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής περατώνουσας τη δίκη αποφάσεως. Με απόφαση που εξεδόθη αυθημερόν, ο πρόεδρος του τετάρτου τμήματος του Γενικού Δικαστηρίου επέτρεψε στην Επιτροπή να παρέμβει υπέρ της ΕΚΤ.
- 23 Κατόπιν μεταβολής της σύνθεσης των τμημάτων του Γενικού Δικαστηρίου, ο εισηγητής δικαστής τοποθετήθηκε στο δεύτερο τμήμα, στο οποίο ανατέθηκε, ως εκ τούτου, η υπό κρίση υπόθεση.
- 24 Κατόπιν προτάσεως του δεύτερου τμήματος, το Γενικό Δικαστήριο αποφάσισε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 28 του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, να παραπέμψει την υπόθεση ενώπιον πενταμελούς τμήματος.

- 25 Κατόπιν προτάσεως του εισηγητή δικαστή, το Γενικό Δικαστήριο (δεύτερο πενταμελές τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία.
- 26 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Γενικού Δικαστηρίου κατά την επ' ακροατηρίου συνεδρίαση της 23ης Οκτωβρίου 2017.
- 27 Τα προσφεύγοντα ζητούν από το Γενικό Δικαστήριο να ακυρώσει τις προσβαλλόμενες αποφάσεις.
- 28 Η ΕΚΤ και η Επιτροπή ζητούν από το Γενικό Δικαστήριο:
- να απορρίψει την προσφυγή,
 - να καταδικάσει τα προσφεύγοντα στα δικαστικά έξοδα.

Σκεπτικό

- 29 Προς στήριξη της προσφυγής, τα προσφεύγοντα αναπτύσσουν μια επιχειρηματολογία η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι αρθρώνεται σε τέσσερις λόγους ακυρώσεως, εκ των οποίων ο πρώτος αφορά παράβαση του άρθρου 13 της οδηγίας 2013/36 και του άρθρου L. 511-13 του CMF, ο δεύτερος παράβαση του άρθρου L. 511-52-IV του CMF, ο τρίτος παράβαση του άρθρου L. 511-13 και των άρθρων 13 και 88 της οδηγίας 2013/36, και ο τέταρτος, ο οποίος προβάλλεται επικουρικός, παράβαση του άρθρου L. 511-58 του CMF.
- 30 Η ΕΚΤ υποστηρίζει ότι οι τέσσερις λόγοι ακυρώσεως πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι. Η Επιτροπή φρονεί ότι οι τρεις πρώτοι λόγοι πρέπει να απορριφθούν ως αλυσιτελείς και ο τέταρτος ως αβάσιμος. Επικουρικός, υποστηρίζει ότι οι τρεις πρώτοι λόγοι πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι.
- 31 Επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο του πρώτου λόγου, τα προσφεύγοντα προβάλλουν ότι, με την ταύτιση της άσκησης της πραγματικής διεύθυνσης με την κατοχή θέσης ανώτατου διοικητικού στελέχους, η ΕΚΤ αλλοίωσε το νόημα του άρθρου L. 511-13 του CMF και του άρθρου 13 της οδηγίας 2013/36. Με τον δεύτερο λόγο, προσάπτουν στην ΕΚΤ ότι συνήγαγε εσφαλμένως από το άρθρο L. 511-52-IV του CMF ότι μόνον τα πρόσωπα που ασκούν καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου, εντεταλμένου διευθύνοντος συμβούλου, μέλους του διοικητικού συμβουλίου ή μοναδικού διευθύνοντος συμβούλου μπορούν να ορισθούν ως πρόσωπα που ασκούν την «πραγματική διεύθυνση». Με τον τρίτο λόγο ακυρώσεως, τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν ότι ο κανόνας του ασυμβίβαστου μεταξύ των καθηκόντων του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου και του διευθύνοντος συμβούλου δεν συνεπάγεται ότι η «πραγματική διεύθυνση» περιορίζεται στην άσκηση εκτελεστικών καθηκόντων. Όσον αφορά τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως, αυτός προβάλλεται επικουρικός, σε περίπτωση που το Γενικό Δικαστήριο δεχθεί ότι μόνον τα μέλη του διοικητικού οργάνου με εκτελεστικά καθήκοντα μπορούν να χαρακτηριστούν ως πρόσωπα που ασκούν την «πραγματική διεύθυνση». Τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν ότι η ΕΚΤ ερμήνευσε εσφαλμένα το άρθρο L. 511-58 του CMF, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει γενικώς την άσκηση εκτελεστικών καθηκόντων από τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου, αλλά μόνον των καθηκόντων του διευθύνοντος συμβούλου.
- 32 Επισημαίνεται ότι οι τρεις πρώτοι λόγοι αφορούν την ερμηνεία που προκρίνει η ΕΚΤ με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις όσον αφορά την έννοια του προσώπου που ασκεί την «πραγματική διεύθυνση». Πρέπει, συνεπώς, να εξεταστούν από κοινού.

Επί των τριών πρώτων λόγων, οι οποίοι αφορούν την εσφαλμένη ερμηνεία, από την ΕΚΤ, της έννοιας «πραγματικής διεύθυνσης»

- 33 Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 9 και 18 ανωτέρω, με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, η ΕΚΤ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ως πρόσωπα που ασκούν την «πραγματική διεύθυνση» πιστωτικού ιδρύματος νοούνται τα διευθυντικά στελέχη με εκτελεστικά καθήκοντα, όπως ο διευθύνων σύμβουλος, ο εντεταλμένος διευθύνων σύμβουλος, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου ή ο μοναδικός διευθύνων σύμβουλος. Περαιτέρω, επισημαίνεται ότι η ΕΚΤ θεωρεί ως πρόσωπα που ασκούν την «πραγματική διεύθυνση» πιστωτικού ιδρύματος τα «πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα του [...] πιστωτικού ιδρύματος», κατά την έννοια του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, και τα πρόσωπα που ασκούν την «πραγματική διεύθυνση του πιστωτικού ιδρύματος» κατά την έννοια του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.
- 34 Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, «[οι] αρμόδιες αρχές παρέχουν άδεια έναρξης δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος μόνο με την προϋπόθεση ότι δύο τουλάχιστον πρόσωπα [πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα του αιτούντος πιστωτικού ιδρύματος». Κατά το άρθρο L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF, «[η] πραγματική διεύθυνση της δραστηριότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, περιλαμβανομένων των υποκαταστημάτων πιστωτικών ιδρυμάτων που αναφέρονται στο σημείο I του άρθρου L. 511-10, ή των εταιρειών χρηματοδότησης ασκείται από δύο τουλάχιστον πρόσωπα».
- 35 Κατ' αρχάς, πρέπει να εξεταστεί το επιχείρημα της Επιτροπής περί του αλυσιτελούς χαρακτήρα των τριών αυτών λόγων. Υποστηρίζεται ότι η απόφαση της ΕΚΤ να μην εγκρίνει τον ορισμό ως προσώπων που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» των προέδρων των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων δεν έχει ως νομική βάση τους κανόνες που κατά τα προσφεύγοντα έχουν παραβιαστεί, αλλά μόνον το άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36 και το άρθρο L. 511-58 του CMF, με το οποίο μεταφέρεται η διάταξη της οδηγίας στο γαλλικό δίκαιο.
- 36 Με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, η ΕΚΤ δεν δέχθηκε οι πρόεδροι των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων να ασκούν παράλληλα την «πραγματική διεύθυνση». Έκρινε ότι ο ορισμός των προέδρων των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων ως προσώπων που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» παραβιάζει την αρχή του ασυμβίβαστου μεταξύ της προεδρίας του διοικητικού οργάνου ενός πιστωτικού ιδρύματος στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας και της άσκησης καθηκόντων διευθύνοντος συμβούλου στο ίδιο ίδρυμα, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36 και στο άρθρο L. 511-58, πρώτο εδάφιο, του CMF, όπου διευκρινίζεται ότι «η προεδρία του συμβουλίου ή άλλου οργάνου που ασκεί αντίστοιχα εποπτικά καθήκοντα σε πιστωτικό ίδρυμα ή εταιρία χρηματοδότησης δεν μπορεί να ασκείται από τον διευθύνοντα σύμβουλο ή άλλο πρόσωπο που ασκεί αντίστοιχα καθήκοντα διοίκησης».
- 37 Διαπιστώνεται ότι η συλλογιστική αυτή στηρίζεται κατ' ανάγκη στη θέση της ΕΚΤ ταύτισεως της πραγματικής διεύθυνσης της δραστηριότητας ενός πιστωτικού ιδρύματος, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 και στο άρθρο L. 511-13 του CMF, με την άσκηση εκτελεστικών καθηκόντων στο ίδρυμα αυτό.
- 38 Η ταύτιση αυτή διατυπώνεται, εξάλλου, ρητώς στις προσβαλλόμενες αποφάσεις, καθώς η ΕΚΤ τονίζει ότι «στο τμήμα IV του άρθρου L. 511-52 [του CMF] περιγράφονται τα καθήκοντα που πρέπει να ασκεί ένα πρόσωπο για να εγκριθεί ως πρόσωπο που ασκεί πραγματική διεύθυνση ως εξής: [...] καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου, εντεταλμένου διευθύνοντος συμβούλου, μέλους του διοικητικού συμβουλίου, μοναδικού διευθύνοντος συμβούλου». Η ταύτιση αυτή προκύπτει επίσης από την παραπομπή στη θέση 2014-P-07 της ACPR, την οποία η ΕΚΤ επικαλέστηκε στις προσβαλλόμενες αποφάσεις, προκειμένου να τονίσει ότι «στον πρόεδρο του διοικητικού οργάνου, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με τη διεύθυνση των εργασιών του οργάνου αυτού στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας, ανατίθενται καθήκοντα και υποχρεώσεις μη εκτελεστικού μέλους, διαφορετικά από τα εκτελεστικά καθήκοντα του διευθύνοντος συμβούλου, σύμφωνα με το γαλλικό εταιρικό δίκαιο».

- 39 Επομένως, δεδομένου ότι οι προσβαλλόμενες αποφάσεις στηρίζονται στη θέση της ΕΚΤ ότι η πραγματική διεύθυνση των δραστηριοτήτων ενός πιστωτικού ιδρύματος ταυτίζεται με την άσκηση εκτελεστικών καθηκόντων εντός του ιδρύματος αυτού και τα προσφεύγοντα αμφισβητούν το βάσιμο της θέσης αυτής, οι τρεις αυτοί λόγοι δεν είναι αλυσιτελείς όπως διατείνεται η Επιτροπή. Συγκεκριμένα, εάν οι λόγοι αυτοί κριθούν βάσιμοι, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι τούτο θα έχει συνέπειες όσον αφορά τη νομιμότητα των προσβαλλόμενων αποφάσεων.
- 40 Είναι, συνεπώς, απορριπτέα η επιχειρηματολογία της Επιτροπής περί αλυσιτελούς χαρακτήρα των τριών πρώτων λόγων ακυρώσεως.
- 41 Στο πλαίσιο του πρώτου λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά παράβαση του άρθρου 13 της οδηγίας 2013/36 και του άρθρου L. 511-13 του CMF, τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν ότι, ταυτίζοντας την έννοια του προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» με την έννοια του «ανώτατου διοικητικού στελέχους», η ΕΚΤ αλλοίωσε τη σημασία των δύο αυτών διατάξεων. Συναφώς υποστηρίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η φράση «πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα» στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 δεν παραπέμπει στον ορισμό του όρου «ανώτατα διοικητικά στελέχη» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 9, της ίδιας οδηγίας και συνάγουν εξ αυτού ότι το πρόσωπο που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» δεν είναι κατ' ανάγκη «ανώτατο διοικητικό στέλεχος». Ο όρος «πραγματική» πρέπει να εκλαμβάνεται κυριολεκτικώς, δηλαδή με τη σημασία «όντως, πράγματι υφίσταται». Εξάλλου, η διάταξη του άρθρου 3, παράγραφος 1, σημείο 9, της οδηγίας 2013/36 δεν απαγορεύει να προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία ότι τα πρόσωπα που ασκούν εποπτικά καθήκοντα δύνανται να έχουν και εκτελεστικά καθήκοντα ούτε συνεπάγεται ότι μόνον τα ανώτατα διοικητικά στελέχη μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «πρόσωπα που ασκούν πραγματική διεύθυνση» ή ότι αυτά πρέπει να είναι επιφορτισμένα με την καθημερινή διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος. Επιπλέον, η έννοια του προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» παραπέμπει στη διεύθυνση πιστωτικού ιδρύματος, η οποία έχει διττή διάσταση, ήτοι περιλαμβάνει τόσο τα εποπτικά όσο και τα εκτελεστικά καθήκοντα. Τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν, επίσης, ότι η ΕΚΤ συνήγαγε εσφαλμένως από άλλες διατάξεις του CMF ότι μόνον τα στελέχη που διαθέτουν εκτελεστικές εξουσίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση». Τέλος, τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν ότι δεν είναι λυσιτελής η επίκληση της απόφασης του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) της 30ής Ιουνίου 2016 προς δικαιολόγηση της άρνησης του ορισμού των προέδρων των διοικητικών τους συμβουλίων ως προσώπων που ασκούν «πραγματική διεύθυνση», διότι η εν λόγω απόφαση στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία του νομικού τους καθεστώτος ως συνεταριστικών τραπεζών.
- 42 Στο πλαίσιο του δεύτερου λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά παράβαση του άρθρου L. 511-52-IV του CMF, τα προσφεύγοντα προσάπτουν στην ΕΚΤ ότι υπέπεσε σε νομικό σφάλμα, διότι συνήγαγε από τη διάταξη αυτή ότι μόνον τα πρόσωπα που ασκούν καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου, εντεταλμένου διευθύνοντος συμβούλου, μέλους του διοικητικού συμβουλίου ή μοναδικού διευθύνοντος συμβούλου μπορούν να εγκριθούν ως πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση». Υπενθυμίζουν ότι σκοπός του άρθρου L. 511-52-IV του CMF δεν είναι να περιγράψει τα καθήκοντα που πρέπει να ασκεί ένα πρόσωπο για να μπορεί να οριστεί ως πρόσωπο που ασκεί «πραγματική διεύθυνση», αλλά μόνο να θέσει κανόνες που περιορίζουν τη σώρευση ιδιοτήτων, ώστε να εξασφαλίζεται ότι τα πρόσωπα που ασκούν διοίκηση αφιερώνουν επαρκή χρόνο στα καθήκοντά τους. Η υπαγωγή των προσώπων που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» στο ίδιο καθεστώς με τα πρόσωπα που ασκούν εκτελεστικά καθήκοντα δεν συνεπάγεται την ταύτισή τους, διότι μια έννοια δεν ορίζεται από το νομικό της καθεστώς. Προσθέτουν ότι η ανάθεση ειδικών καθηκόντων δυνάμει του CMF στα πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» δικαιολογεί την υπαγωγή των προσώπων αυτών σε αυστηρότερους κανόνες περιορισμού της σώρευσης ιδιοτήτων σε σχέση με τους κανόνες που ισχύουν για άλλα μέλη του διοικητικού οργάνου που ασκούν μη εκτελεστικά καθήκοντα. Τέλος, τα προσφεύγοντα φρονούν ότι κακώς επικαλείται η ΕΚΤ το άρθρο L. 511-52-IV του CMF για τον καθορισμό των καθηκόντων που καλύπτονται από την επιβαλλόμενη από το άρθρο L. 511-58 του CMF απαγόρευση σώρευσης, δεδομένου ότι οι ρυθμίσεις περί ασυμβίβαστου που προβλέπονται από τις εν λόγω διατάξεις επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς.

- 43 Στο πλαίσιο του τρίτου λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά παράβαση του άρθρου L. 511-13 του CMF και των άρθρων 13 και 88 της οδηγίας 2013/36, τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι ο κανόνας του ασυμβίβαστου μεταξύ των καθηκόντων του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου και του διευθύνοντος συμβούλου δεν σημαίνει ότι η πραγματική διεύθυνση περιορίζεται στην άσκηση εκτελεστικών μόνο καθηκόντων. Επομένως, εφόσον στο διοικητικό όργανο έχουν ανατεθεί τόσο εποπτικά όσο και εκτελεστικά καθήκοντα, είναι εύλογο αμφότερες αυτές οι κατηγορίες καθηκόντων να ασκούνται από δύο διαφορετικά πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση». Υποστηρίζουν ότι η προσέγγιση της ΕΚΤ, καθόσον συνεπάγεται ότι ως πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» μπορούν να ορισθούν, εκτός του διευθύνοντος συμβούλου, ο αναπληρωτής ή ο εντεταλμένος διευθύνων σύμβουλος, ισοδυναμεί με αμφισβήτηση της «αρχής της δεύτερης ματιάς» ή του «κανόνα των τεσσάρων ματιών» που θεσπίζεται με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, διότι το πρόσωπο που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» τίθεται σε θέση υφισταμένου έναντι του διευθύνοντος συμβούλου. Επαναλαμβάνουν ότι η διαπίστωση περί ασυμβίβαστου μεταξύ των καθηκόντων του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου και του προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» στηρίζεται στην εσφαλμένη θέση περί ταυτίσεως του προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» με τον διευθύνοντα σύμβουλο. Τέλος, είναι αλυσιτελής η εκ μέρους της ΕΚΤ επίκληση του άρθρου L. 511-58, δεύτερο εδάφιο, του CMF, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή αφορά αποκλειστικώς τα υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία εδρεύουν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και, συνεπώς, εισάγει «ειδικό καθεστώς ασυμβίβαστου».
- 44 Η ΕΚΤ, υποστηριζόμενη από την Επιτροπή, αμφισβητεί τα επιχειρήματα των προσφευγόντων.
- 45 Κατ' ουσίαν, με τους τρεις πρώτους λόγους, τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν ότι η ΕΚΤ υπέπεσε σε νομικά σφάλματα κατά την ερμηνεία της έννοιας του προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση», θεωρώντας ότι τέτοια πρόσωπα μπορούν να είναι μόνον τα ανώτερα διοικητικά στελέχη που ασκούν εκτελεστικά καθήκοντα. Αμφισβητούν, ειδικότερα, την προκρινόμενη από την ΕΚΤ ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 και του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF. Συναφώς, τα προσφεύγοντα, ιδίως στο πλαίσιο του δεύτερου και του τρίτου λόγου ακυρώσεως, επικαλούνται και άλλες διατάξεις της οδηγίας 2013/36, του CMF και του νόμου της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 περί συνεταιρισμών, προκειμένου να αμφισβητήσουν την εκ μέρους της ΕΚΤ ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 ή του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.
- 46 Υπενθυμίζεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε, μεταξύ άλλων, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του κανονισμού 1024/2013, κατά το οποίο «η ΕΚΤ, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου, διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα να εκτελεί, για σκοπούς προληπτικής εποπτείας, τα κατωτέρω καθήκοντα όσον αφορά όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που είναι εγκατεστημένα στα συμμετέχοντα κράτη μέλη: [να] διασφαλίζει τη συμμόρφωση προς τις πράξεις που αναφέρονται στην πρώτη περίπτωση του άρθρου 4, παράγραφος 3, οι οποίες υποχρεώνουν τα πιστωτικά ιδρύματα να διαθέτουν άρτιες ρυθμίσεις διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων των ικανοτήτων και του ήθους των προσώπων που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση των πιστωτικών ιδρυμάτων, των διαδικασιών εκτίμησης του κινδύνου, των μηχανισμών εσωτερικού ελέγχου, των πολιτικών και πρακτικών αμοιβής και των αποτελεσματικών διαδικασιών για την εκτίμηση της επάρκειας ιδίων κεφαλαίων, περιλαμβανομένων των υποδειγμάτων εσωτερικής διαβάθμισης».
- 47 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού 1024/2013, «[για] το σκοπό της εκτέλεσης των καθηκόντων που της ανατίθενται με τον παρόντα κανονισμό, με σκοπό τη διασφάλιση υψηλών προτύπων εποπτείας, η ΕΚΤ εφαρμόζει όλη την οικεία νομοθεσία και, αν το σχετικό ενωσιακό δίκαιο αποτελείται από οδηγίες, την εθνική νομοθεσία μεταφοράς των οδηγιών στην εσωτερική έννομη τάξη».

- 48 Συνεπώς, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 3, του κανονισμού 1024/2013, η ΕΚΤ ήταν υποχρεωμένη να εφαρμόσει όχι μόνον το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, αλλά και τη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας με την οποία η οδηγία μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη, ήτοι το άρθρο L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.
- 49 Επομένως, το άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού 1024/2013 συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά τη νομιμότητα των προσβαλλόμενων αποφάσεων υπό το πρίσμα τόσο του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 όσο και του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.
- 50 Συνεπώς, προκειμένου να εξακριβωθεί εάν η ΕΚΤ υπέπεσε στα νομικά σφάλματα που προβάλλουν τα προσφεύγοντα, απαιτείται ερμηνεία όχι μόνον του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, αλλά και του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.

Επί της ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36

- 51 Επισημαίνεται ότι η φράση «πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα του [...] πιστωτικού ιδρύματος» χρησιμοποιείται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, και στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 7, της οδηγίας 2013/36, όπου ως διοικητικό όργανο ορίζεται «το όργανο ή τα όργανα ενός ιδρύματος, τα οποία ορίζονται δυνάμει του εθνικού δικαίου, τα οποία εξουσιοδοτούνται να καθορίζουν τη στρατηγική, τους στόχους και τη γενική κατεύθυνση του ιδρύματος και τα οποία επιβλέπουν και παρακολουθούν τη λήψη αποφάσεων από τη διοίκηση και περιλαμβάνουν τα πρόσωπα που πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα του ιδρύματος».
- 52 Πρόκειται για τις δύο μόνες περιπτώσεις που η φράση αυτή απαντά στην οδηγία 2013/36. Πράγματι, αναφορά σε «πρόσωπα που πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα του ιδρύματος» δεν υπάρχει ούτε στον ορισμό του όρου «διοικητικό όργανο με εποπτική αρμοδιότητα» στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 8, της οδηγίας 2013/36 ούτε στον ορισμό του όρου «ανώτατα διοικητικά στελέχη» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 9, της ίδιας οδηγίας.
- 53 Δεδομένου ότι η οδηγία 2013/36 δεν ορίζει τη σημασία της φράσης «πρόσωπα που πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα του ιδρύματος» στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, είναι αναγκαία η ερμηνεία της.
- 54 Κατά πάγια νομολογία, κατά την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνον το γράμμα αλλά και το όλο πλαίσιο της διάταξης, καθώς και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση στην οποία περιλαμβάνεται η διάταξη αυτή (βλ., συναφώς, απόφαση της 7ης Ιουνίου 2005, VEMW κ.λπ., C-17/03, EU:C:2005:362, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 55 Ειδικότερα, εφόσον η γραμματική και η ιστορική ερμηνεία του κανονισμού, και ειδικότερα μιας εκ των διατάξεών του, δεν καθιστά δυνατόν να εκτιμηθεί το ακριβές περιεχόμενό του, ο κανονισμός αυτός πρέπει να ερμηνευθεί με βάση τον σκοπό του και τη γενική οικονομία του (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 31ης Μαρτίου 1998, Γαλλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-68/94 και C-30/95, EU:C:1998:148, σκέψη 168, και της 25ης Μαρτίου 1999, Gencor κατά Επιτροπής, T-102/96, EU:T:1999:65, σκέψη 148).

– Επί της γραμματικής και της ιστορικής ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36

- 56 Όσον αφορά, ειδικότερα, τη γραμματική ερμηνεία της φράσης «δύο τουλάχιστον πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα του [...] πιστωτικού ιδρύματος» στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, επισημαίνεται ότι η φράση αυτή αποτελείται από τρία στοιχεία:

καταρχάς, την αναφορά σε «δύο τουλάχιστον πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν», εν συνεχεία, το προσδιοριστικό της φράσης αυτής επίρρημα «πράγματι» και, τέλος, την αναφορά στο αντικείμενο της διεύθυνσης, «τη δραστηριότητα του [...] πιστωτικού ιδρύματος».

- 57 Όσον αφορά, πρώτον, την αναφορά στην έννοια της διεύθυνσης, από αυτή συνάγεται μόνον ότι τα οικεία πρόσωπα πρέπει να «ασκούν διοίκηση», δηλαδή να είναι μέλη του διοικητικού οργάνου, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 7, της οδηγίας 2013/36, πράγμα που επιβεβαιώνεται από το γράμμα της διάταξης αυτής, όπου αναφέρεται ρητώς ότι το διοικητικό όργανο περιλαμβάνει τα πρόσωπα που πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα του ιδρύματος.
- 58 Κατά το μέτρο που τόσο από την αιτιολογική σκέψη 56 της οδηγίας 2013/36, κατά την οποία «[το] διοικητικό όργανο θα πρέπει να νοείται ότι έχει εκτελεστικά και εποπτικά καθήκοντα», όσο και από το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, σημείο 7, προκύπτει ότι το διοικητικό όργανο περιλαμβάνει το σύνολο των προσώπων που ασκούν διοίκηση, είτε αυτά ασκούν εκτελεστικά είτε εποπτικά καθήκοντα, η συμμετοχή των προσώπων που πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα στο διοικητικό όργανο δεν αρκεί για να προσδιορισθεί με ακρίβεια το περιεχόμενο της φράσης αυτής.
- 59 Όσον αφορά, δεύτερον, το επίρρημα «πράγματι», όπως προκύπτει από τα επιχειρήματα των διαδίκων, αυτό μπορεί να ερμηνευθεί με τουλάχιστον δύο τρόπους. Αφενός, μπορεί να ερμηνευθεί ως δηλωτικό του διαρκούς και πραγματικού χαρακτήρα της δραστηριότητας των διοικούντων το πιστωτικό ίδρυμα, όπως υποστηρίζουν τα προσφεύγοντα, πράγμα που σημαίνει ότι καλύπτεται η δραστηριότητα των μη εκτελεστικών μελών της διοίκησης, τα οποία έχουν εποπτικά καθήκοντα. Αφετέρου, μπορεί να νοηθεί υπό την έννοια ότι αφορά την άσκηση εκτελεστικών καθηκόντων στο πιστωτικό ίδρυμα, όπως υποστηρίζει η ΕΚΤ, πράγμα που συνεπάγεται ότι αφορά μόνον τα μέλη του διοικητικού οργάνου που ασκούν εκτελεστικά καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 9, της οδηγίας 2013/36.
- 60 Όσον αφορά, τρίτον, την αναφορά στο αντικείμενο της πραγματικής διεύθυνσης, ήτοι στις «δραστηριότητες του πιστωτικού ιδρύματος», διαπιστώνεται ότι αυτή έχει την έννοια ότι μόνον τα μέλη του διοικητικού οργάνου που ασκούν και εκτελεστικά καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους μπορεί να θεωρηθεί ότι πράγματι διευθύνουν τις δραστηριότητες του πιστωτικού ιδρύματος.
- 61 Συγκεκριμένα, η φράση «πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα του ιδρύματος» φαίνεται ότι σημασιολογικά σχετίζεται περισσότερο με τις έννοιες των «εκτελεστικών καθηκόντων» και της ευθύνης για την «καθημερινή διοίκηση» του ιδρύματος, οι οποίες περιλαμβάνονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 9, της οδηγίας 2013/36, σε συνδυασμό με τα καθήκοντα των ανώτατων διοικητικών στελεχών, παρά με την έννοια της «επίβλεψης και [της] παρακολούθησης της λήψης αποφάσεων από τη διοίκηση», που, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 8, αποτελούν καθήκοντα του διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας.
- 62 Όσον αφορά, δεύτερον, την ιστορική ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, επισημαίνεται ότι, με το άρθρο 3, παράγραφος 2, της πρώτης οδηγίας 77/780/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1977, περί του συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση της δραστηριότητας πιστωτικού ιδρύματος (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/002, σ. 3), είχε θεσπιστεί προϋπόθεση χορήγησης άδειας λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος παρόμοια με αυτή του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, αλλά η διατύπωση της προϋπόθεσης αυτής τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/36.
- 63 Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 77/780, απαιτείται «παρουσία δύο τουλάχιστον προσώπων για τον αποτελεσματικό καθορισμό του προσανατολισμού της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος». Ομοίως, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγία 2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, σχετικά με

την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2000, L 126, σ. 1), και το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 2006, σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2006, L 177, σ. 1), όριζαν ότι απαιτείται «δύο τουλάχιστον πρόσωπα [να] καθορίζουν αποτελεσματικά τον προσανατολισμό της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος».

- 64 Διαπιστώνεται ότι η φράση «καθορίζουν αποτελεσματικά τον προσανατολισμό της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος» μπορούσε ενδεχομένως να ερμηνευθεί ως αφορώσα ένα ειδικό καθήκον του διοικητικού οργάνου συνολικά, το οποίο είναι αρμόδιο «[να καθορίζει] τη στρατηγική, τους στόχους και τη γενική κατεύθυνση του ιδρύματος», όπως ορίζει το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 7, της οδηγίας 2013/36.
- 65 Όσον αφορά το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, για τους λόγους που εκτέθηκαν στις σκέψεις 60 και 61 ανωτέρω, η φράση «πραγματική διεύθυνση της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος» σημασιολογικά σχετίζεται περισσότερο με την έννοια των «εκτελεστικών καθηκόντων» και της ευθύνης για την «καθημερινή διοίκηση» του ιδρύματος, που αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 9, της οδηγίας 2013/36, σε συνδυασμό με τα καθήκοντα των ανώτατων διοικητικών στελεχών.
- 66 Επομένως, η διάταξη του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 χαρακτηρίζεται από την εξέλιξη μιας διατύπωσης η οποία αρχικά φαινόταν να καλύπτει το σύνολο των μελών του διοικητικού οργάνου, αλλά στη συνέχεια φαίνεται να αφορά μόνον τα μέλη εκείνα που ασκούν καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους.
- 67 Από τα προεκτεθέντα συνάγεται το συμπέρασμα ότι, βάσει της γραμματικής και της ιστορικής ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, η φράση «δύο [...] πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα του [...] πιστωτικού ιδρύματος» πρέπει να ερμηνευθεί ως αναφορά στα μέλη εκείνα του διοικητικού οργάνου που ασκούν και εκτελεστικά καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους του πιστωτικού ιδρύματος.
- 68 Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να καθορισθεί με βεβαιότητα βάσει μόνον των ερμηνειών αυτών η έννοια της φράσης που χρησιμοποιείται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, δεδομένου ότι στην εν λόγω οδηγία η ιδιότητα του ανώτατου διοικητικού στελέχους του πιστωτικού ιδρύματος δεν συσχετίζεται ρητώς με την ιδιότητα του «προσώπου που πράγματι διευθύνει τη δραστηριότητα του ιδρύματος». Πρέπει, ως εκ τούτου, κατ'εφαρμογήν της νομολογίας που μνημονεύθηκε στη σκέψη 55 ανωτέρω, να εξεταστεί εάν το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από την τεολογική και τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36.

– *Επί της τεολογικής και της συστηματικής ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36*

- 69 Επισημαίνεται ότι η οδηγία 2013/36 σιωπά ως προς τον σκοπό του άρθρου 13, παράγραφος 1, καθώς δεν περιέχει καμία αιτιολογική σκέψη σχετική με τη διάταξη αυτή. Δεν μπορεί, εξάλλου, να συναχθεί ο σκοπός αυτός από την προγενέστερη νομοθεσία.
- 70 Συγκεκριμένα, ούτε η οδηγία 77/780 ούτε η οδηγία 2000/12 ούτε η οδηγία 2006/48 περιέχουν αιτιολογική σκέψη η οποία να εξηγεί τον σκοπό της προϋπόθεσης της έγκρισης πιστωτικού ιδρύματος για την οποία γίνεται λόγος στη σκέψη 62 ανωτέρω.
- 71 Συναφώς, τα προσφεύγοντα υποστηρίζουν ότι ο σκοπός του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, όπως και των σχετικών διατάξεων των οδηγιών 77/780, 2000/12 και 2006/48, άπτεται της χρηστής διακυβέρνησης των πιστωτικών ιδρυμάτων, διά της καθιέρωσης της αρχής της «δεύτερης

ματιάς» ή του «κανόνα των τεσσάρων ματιών», ώστε να αποφεύγεται η συγκέντρωση των εξουσιών στα χέρια ενός μόνον προσώπου, και ότι, για τη διατήρηση της αποτελεσματικότητας της αρχής αυτής ή του κανόνα αυτού, πρέπει, πέραν του διευθύνοντος συμβούλου, να υπάρχει και άλλο πρόσωπο που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» χωρίς να υπάγεται σε αυτόν, όπως είναι ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου.

- 72 Βεβαίως, η επιβολή της υποχρέωσης να υπάρχουν τουλάχιστον δύο πρόσωπα που πράγματι διευθύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα του πιστωτικού ιδρύματος θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί όχι μόνο στη εξασφάλιση της συνέχειας στην άσκηση της πραγματικής διεύθυνσης ενός πιστωτικού ιδρύματος, ώστε αυτή να μην επηρεάζεται σε περίπτωση κωλύματος του μοναδικού ασκούντος τη διοίκηση προσώπου, αλλά και στη θέσπιση αμοιβαίου ελέγχου μεταξύ των προσώπων που πράγματι διευθύνουν το πιστωτικό ίδρυμα.
- 73 Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι, όσον αφορά τη διακυβέρνηση των πιστωτικών ιδρυμάτων, οι σκοποί της οδηγίας 2013/36 προκύπτουν σαφώς από το προοίμιο της και, ιδίως, από τις αιτιολογικές σκέψεις 53, 54 και 57.
- 74 Συγκεκριμένα, στην αιτιολογική σκέψη 53 της οδηγίας 2013/36 επισημαίνεται ότι «[αδυναμίες] εταιρικής διακυβέρνησης σε αριθμό ιδρυμάτων συνέβαλαν στην υπερβολική και αλόγιστη ανάληψη κινδύνων στον τραπεζικό τομέα, η οποία οδήγησε στη χρεοκοπία μεμονωμένων ιδρυμάτων και σε συστημικά προβλήματα στα κράτη μέλη και παγκοσμίως. Ο πολύ γενικός χαρακτήρας των διατάξεων περί εταιρικής διακυβέρνησης των ιδρυμάτων και η μη δεσμευτική φύση σημαντικού μέρους του πλαισίου εταιρικής διακυβέρνησης, το οποίο στηρίζεται βασικά σε εθελοντικούς κώδικες δεοντολογίας, δεν διευκόλυναν επαρκώς την αποτελεσματική εφαρμογή ορθών πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης από τα ιδρύματα». Συναφώς, ο νομοθέτης επισημαίνει ότι, «[σε] ορισμένες περιπτώσεις, η έλλειψη αποτελεσματικών ελέγχων και εξισορρόπησης των εξουσιών εντός των ιδρυμάτων οδήγησε στην έλλειψη αποτελεσματικής επίβλεψης της διαδικασίας λήψης αποφάσεων διαχείρισης, γεγονός που ενθάρρυνε στρατηγικές διαχείρισης βασισμένες στο βραχυπρόθεσμο κέρδος και υπερβολικά ρισκοκίνδυνες».
- 75 Ομοίως, στην αιτιολογική σκέψη 54 της οδηγίας 2013/36 αναφέρεται ότι, «[προκειμένου] να αντιμετωπιστούν οι ενδεχόμενες επιζήμιες συνέπειες ελλιπώς σχεδιασμένων ρυθμίσεων εταιρικής διακυβέρνησης στην ορθή διαχείριση των κινδύνων, τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν αρχές και πρότυπα που να διασφαλίζουν την αποτελεσματική επίβλεψη εκ μέρους του διοικητικού οργάνου».
- 76 Τέλος, στην αιτιολογική σκέψη 57 της οδηγίας 2013/36 διευκρινίζεται ότι «[ο] ρόλος των μη εκτελεστικών μελών του διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο ενός ιδρύματος θα πρέπει να περιλαμβάνει την εποικοδομητική αμφισβήτηση της στρατηγικής του ιδρύματος συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξή του, τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης όσον αφορά την επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων, τον έλεγχο της ακρίβειας των χρηματοοικονομικών πληροφοριών και τη διασφάλιση ότι οι οικονομικοί έλεγχοι και τα συστήματα διαχείρισης κινδύνου είναι εύρωστα και αξιόπιστα, τον έλεγχο του σχεδιασμού και της εφαρμογής της πολιτικής αποδοχών του ιδρύματος και τη διατύπωση αντικειμενικών απόψεων σχετικά με τους πόρους, τους διορισμούς και τα πρότυπα συμπεριφοράς».
- 77 Επομένως, όπως προκύπτει από την εξέταση των αιτιολογικών σκέψεων της οδηγίας 2013/36, μολονότι αυτή σιωπά όσον αφορά τον σκοπό του κανόνα του άρθρου 13, παράγραφος 1, εντούτοις περιέχει σαφή εξήγηση του σκοπού που επιδιώκει ο νομοθέτης όσον αφορά τους κανόνες χρηστής διακυβέρνησης των πιστωτικών ιδρυμάτων. Ο σκοπός αυτός συνίσταται στην αποτελεσματική εποπτεία των ανώτατων διοικητικών στελεχών από τα μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού οργάνου, η οποία προϋποθέτει ισορροπία εξουσιών εντός του διοικητικού οργάνου.

- 78 Τούτο αποτυπώνεται στο άρθρο 88 της οδηγίας 2013/36, με τίτλο «Ρυθμίσεις Διακυβέρνησης», όπου ορίζεται, μεταξύ άλλων, στην παράγραφο 1, στοιχεία δ' και ε', αντιστοίχως, ότι «το διοικητικό όργανο πρέπει να είναι υπεύθυνο για την αποτελεσματική επίβλεψη των ανώτατων διοικητικών στελεχών» και ότι «ο πρόεδρος του διοικητικού οργάνου ενός ιδρύματος στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας δεν πρέπει να ασκεί ταυτόχρονα καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου στο ίδιο ίδρυμα, εκτός αν αυτό είναι δικαιολογημένο από το ίδρυμα και εγκεκριμένο από αρμόδιες αρχές».
- 79 Από τα ανωτέρω προκύπτει κατ' ανάγκην ότι, στο σύστημα της οδηγίας 2013/36, ο σκοπός της χρηστής διακυβέρνησης των πιστωτικών ιδρυμάτων –με τον οποίον τα προσφεύγοντα επιχειρούν να συνδέσουν την υποστηριζόμενη από αυτά ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής– εξαρτάται από την επιδίωξη της αποτελεσματικής εποπτείας των ανώτατων διοικητικών στελεχών από τα μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού οργάνου, η οποία προϋποθέτει ισορροπία εξουσιών εντός του διοικητικού οργάνου. Διαπιστώνεται, ωστόσο, ότι η αποτελεσματικότητα μιας τέτοιας εποπτείας δεν θα ήταν εξασφαλισμένη σε περίπτωση που ο πρόεδρος του διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας, μολονότι δεν ασκεί επισήμως καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου, είναι υπεύθυνος και για την πραγματική διεύθυνση των δραστηριοτήτων του πιστωτικού ιδρύματος.
- 80 Συνεπώς, ενώ το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 77/780, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/12 και το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2006/48 μπορούσαν, ενδεχομένως, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι επιτρέπουν να ορίζονται ως πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» τόσο ο διευθύνων σύμβουλος όσο και ο πρόεδρος του διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας, εντούτοις, ενόψει της εφαρμογής της αρχής της «δεύτερης ματιάς» στη διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος, η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή στο πλαίσιο της οδηγίας 2013/36, στο μέτρο που η εν λόγω οδηγία περιέχει σαφείς κανόνες σχετικά με τη χρηστή διακυβέρνηση των πιστωτικών ιδρυμάτων, οι οποίοι αποκλείουν, κατ' αρχήν, να είναι ο πρόεδρος του διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας υπεύθυνος και για τη διεύθυνση των δραστηριοτήτων του πιστωτικού ιδρύματος.
- 81 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι, στην αιτιολογική σκέψη 55 της οδηγίας 2013/36, υπενθυμίζεται ότι:
- «Στα κράτη μέλη χρησιμοποιούνται διάφορες δομές διακυβέρνησης. Τις περισσότερες φορές χρησιμοποιείται μονιστική ή δυαδική δομή συμβουλίου. Οι ορισμοί που χρησιμοποιούνται στην παρούσα οδηγία έχουν σκοπό να καλύψουν όλες τις υφιστάμενες δομές χωρίς να συνηγορούν υπέρ κάποιας συγκεκριμένης δομής. Είναι καθαρά λειτουργικοί και έχουν ως στόχο τη διατύπωση κανόνων που αποσκοπούν σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα ανεξαρτήτως του εθνικού εταιρικού δικαίου που εφαρμόζεται στα ιδρύματα εκάστου κράτους μέλους. Ως εκ τούτου, οι ορισμοί δεν θα πρέπει να θίγουν τη γενική κατανομή αρμοδιοτήτων σύμφωνα με το εθνικό εταιρικό δίκαιο.»
- 82 Πράγματι, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζουν τα προσφεύγοντα, η ερμηνεία αυτή δεν αποκλείει την ύπαρξη ενιαίας δομής διακυβέρνησης του πιστωτικού ιδρύματος, στο πλαίσιο της οποίας το διοικητικό όργανο ασκεί τόσο εκτελεστικά όσο και εποπτικά καθήκοντα, αλλά αφορά μόνον την οργάνωση των εξουσιών στο εσωτερικό του εν λόγω οργάνου.
- 83 Βάσει των ανωτέρω, όπως προκύπτει από τη γραμματική, την ιστορική, τη συστηματική και την τελολογική ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36, η φράση «δύο [...] πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τη δραστηριότητα του [...] πιστωτικού ιδρύματος» αφορά τα μέλη του διοικητικού οργάνου που ασκούν επίσης καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους.

Επί της ερμηνείας του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF

- 84 Κατά το μέτρο που τίθεται ζήτημα ερμηνείας διάταξης της εθνικής νομοθεσίας, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το περιεχόμενο εθνικών νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας τους από τα εθνικά δικαστήρια (βλ. αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 1996, Schmit, C-240/95, EU:C:1996:259, σκέψη 14 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 16ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Σλοβακίας, C-433/13, EU:C:2015:602, σκέψη 81 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 85 Συναφώς, επισημαίνεται ότι η ΕΚΤ και η Επιτροπή επικαλούνται ιδίως την ερμηνεία του άρθρου L. 511-13 του CMF η οποία περιλαμβάνεται στην παρατιθέμενη στη σκέψη 19 ανωτέρω απόφαση του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) της 30ής Ιουνίου 2016. Τα προσφεύγοντα είχαν τη δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους επί της απόφασεως αυτής με τις παρατηρήσεις τους επί του υπομνήματος παρεμβάσεως της Επιτροπής και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.
- 86 Επισημαίνεται, ακόμη, ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε μετά από προσφυγή για υπέρβαση εξουσίας κατά της θέσεως 2014-P-07 της ACPR, διά της οποίας η εν λόγω αρχή ερμηνεύει την έννοια του προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση» κατά τρόπο όμοιο με αυτόν που δέχεται η ΕΚΤ, η οποία στις προσβαλλόμενες αποφάσεις επικαλείται τη θέση 2014-P-07 της ACPR. Συνεπώς, η απόφαση του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) της 30ής Ιουνίου 2016 είναι ιδιαίτερα σημαντική εν προκειμένω.
- 87 Επισημαίνεται, ακόμη, ότι η απόφαση του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) της 30ής Ιουνίου 2016 είναι μεταγενέστερη των προσβαλλόμενων αποφάσεων, πλην όμως η κατάσταση αυτή δεν εμποδίζει να ληφθεί υπόψη η εν λόγω απόφαση για την ερμηνεία του άρθρου L. 511-13 του CMF, δεδομένου ότι τα προσφεύγοντα είχαν τη δυνατότητα να εκθέσουν τις παρατηρήσεις τους ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου (βλ., συναφώς και κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Απριλίου 2017, EUIPO κατά Szajner, C-598/14 P, EU:C:2017:265, σκέψεις 44 έως 46).
- 88 Στην αιτιολογική σκέψη 7 της απόφασης του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) της 30ής Ιουνίου 2016 διευκρινίζονται τα εξής:

«[Κατά] το άρθρο L. 225-51 του code de commerce [français] [(γαλλικού εμπορικού κώδικα),] “[ο] πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου οργανώνει και διευθύνει τις εργασίες του, για τις οποίες λογοδοτεί στη γενική συνέλευση. Μεριμνά για την εύρυθμη λειτουργία των οργάνων της εταιρίας και, ειδικότερα, εξασφαλίζει ότι τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι σε θέση να εκπληρώσουν την αποστολή τους. [Από] τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου πιστωτικού ιδρύματος με τη μορφή ανώνυμης εταιρίας, εκτός των περιπτώσεων κατά τις οποίες ασκεί, όπως επιτρέπει το άρθρο L. 225-51-1 του εμπορικού κώδικα και εφόσον έχει λάβει σχετική έγκριση υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου L. 511-58 του [CMF], καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους του ιδρύματος, δεν θεωρείται ότι ασκεί την πραγματική διεύθυνση του πιστωτικού ιδρύματος κατά την έννοια του άρθρου L. 511-13 του CMF. [Επομένως], η ACPR δεν παρέβη τις διατάξεις αυτές, κρίνοντας ότι, εκτός της περίπτωσης αυτής, ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου πιστωτικού ιδρύματος, συσταθέντος υπό μορφή ανώνυμης εταιρίας διοικούμενης από διοικητικό συμβούλιο, δεν μπορεί να ορισθεί ως πρόσωπο που “πράγματι διευθύνει” το ίδρυμα αυτό. [Συναφώς], τα προσφεύγοντα δεν μπορούν να επικαλεστούν τις ιδιαιτερότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων που διέπονται από τον νόμο της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 περί συνεταιρισμών, διότι οι προαναφερθείσες διατάξεις του εμπορικού κώδικα ισχύουν ως προς αυτά, ανεξαρτήτως της οργανωτικής ελευθερίας που τους απονέμουν οι διατάξεις του νόμου αυτού ή του άρθρου L. 512-31 του [CMF].»

- 89 Επομένως, με την απόφασή του της 30ής Ιουνίου 2016, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) έκρινε ότι μόνο σε περίπτωση κατά την οποία έχει ρητώς επιτραπεί στον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου πιστωτικού ιδρύματος να αναλάβει καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους μπορεί αυτός να ορισθεί ως πρόσωπο που «πράγματι διευθύνει» το ίδρυμα αυτό, κατά την έννοια του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.
- 90 Εξ αυτού συνάγεται ότι δεν πάσχει τα νομικά σφάλματα για τα οποία κάνουν λόγο τα προσφεύγοντα η εκτίμηση της ΕΚΤ ότι η έννοια του προσώπου που «πράγματι διευθύνει» ένα πιστωτικό ίδρυμα καλύπτει τα διοικητικά στελέχη που ασκούν εκτελεστικά καθήκοντα, όπως είναι ο διευθύνων σύμβουλος, ο εντεταλμένος διευθύνων σύμβουλος, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου ή ο μοναδικός διευθύνων σύμβουλος.
- 91 Πράγματι, τόσο το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 όσο και το άρθρο L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF συνεπάγονται ότι μόνον τα μέλη του διοικητικού οργάνου που ασκούν επίσης καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους του πιστωτικού ιδρύματος μπορούν να ορισθούν ως «πρόσωπα [που πράγματι] διευθύνουν τις δραστηριότητες του ιδρύματος» κατά την έννοια του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 ή των προσώπων που «πράγματι διευθύνουν πιστωτικό ίδρυμα» κατά την έννοια του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF.
- 92 Δεδομένου ότι η απόφαση του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) της 30ής Ιουνίου 2016 αρκεί για να διαπιστωθεί το περιεχόμενο των εθνικών κανόνων που η ΕΚΤ όφειλε να εφαρμόσει λόγω της παραπομπής στο άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού 1024/2013, ήτοι του άρθρου L. 511-13, δεύτερο εδάφιο, του CMF, η επιχειρηματολογία που αναπτύσσουν τα προσφεύγοντα προς αμφισβήτηση της ορθότητας της ερμηνείας αυτής, διά παραπομπής σε άλλους κανόνες του εθνικού δικαίου, είναι εξ ορισμού απορριπτέα. Το ίδιο ισχύει, μεταξύ άλλων, για την οργανωτική ελευθερία που υποστηρίζουν ότι διαθέτουν τα προσφεύγοντα κατ' εφαρμογήν του νόμου της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 περί συνεταιρισμών, δεδομένου άλλωστε ότι το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάνθηκε ρητώς επί του ζητήματος αυτού με την αιτιολογική σκέψη 7 της απόφασής του της 30ής Ιουνίου 2016.
- 93 Οι τρεις πρώτοι λόγοι ακυρώσεως που προβάλλονται από τους προσφεύγοντες κρίνονται, συνεπώς, απορριπτέοι.

Επί του τέταρτου λόγου ακυρώσεως, ο οποίος προβάλλεται επικουρικώς και αφορά παράβαση του άρθρου L. 511-58 του CMF

- 94 Όπως προαναφέρθηκε στις σκέψεις 8 και 18 ανωτέρω, η ΕΚΤ στήριξε την άρνησή της να εγκρίνει, με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, τον ορισμό των προέδρων των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων ως προσώπων που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» στο άρθρο L. 511-58 του CMF, με το οποίο μεταφέρεται στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36. Επισήμανε επίσης ότι, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 54 της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη δύνανται να επιβάλλουν αρχές και πρότυπα εταιρικής διακυβέρνησης επιπλέον των απαιτούμενων από την οδηγία.
- 95 Στο πλαίσιο του τέταρτου λόγου ακυρώσεως, τα προσφεύγοντα προβάλλουν ότι η ΕΚΤ ερμήνευσε εσφαλμένα το άρθρο L. 511-58 του CMF, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει γενικώς την άσκηση εκτελεστικών καθηκόντων από τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου, αλλά μόνον την άσκηση των καθηκόντων του διευθύνοντος συμβούλου. Υπογραμμίζουν ότι, κατά το γαλλικό δίκαιο, ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου ασκεί πραγματικά εκτελεστικά καθήκοντα, διαφορετικά από εκείνα του διευθύνοντος συμβούλου. Υπενθυμίζουν ότι η οργανωτική τους διάρθρωση διέπεται από τον νόμο της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 περί συνεταιρισμών, ο οποίος χαρακτηρίζεται από μεγάλη ευελιξία όσον αφορά την οργανωτική διάρθρωση, πράγμα που σημαίνει ότι είχαν τη δυνατότητα να καθορίσουν κατά τρόπο ιδιαίτερα ευρύ τις εξουσίες που ανατίθενται στο διοικητικό συμβούλιο και

στον πρόεδρό του. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι το εύρος των εξουσιών που διαθέτει ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου είτε αυτοτελώς είτε κατ' ανάθεση από το διοικητικό συμβούλιο αρκεί για τον χαρακτηρισμό του ως προσώπου που ασκεί «πραγματική διεύθυνση», χωρίς, ωστόσο, να ταυτίζεται με τον διευθύνοντα σύμβουλο. Εξάλλου, περιορίζοντας τον ρόλο του διοικητικού συμβουλίου και του προέδρου του μόνο στα εποπτικά καθήκοντα, η ΕΚΤ καταργεί την ιδιαιτερότητα των μονιστικών μοντέλων εταιρικής διακυβέρνησης, στο πλαίσιο των οποίων το διοικητικό συμβούλιο συμμετέχει τόσο στις εποπτικές όσο και στις εκτελεστικές αρμοδιότητες, κατ' αντίθεση προς την πρόθεση του νομοθέτη, όπως αυτή αποτυπώνεται στην αιτιολογική σκέψη 55 της οδηγίας 2013/36. Τέλος, υπενθυμίζουν ότι ζήτησαν να ορισθούν οι πρόεδροι των διοικητικών συμβουλίων τους ως πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση» και όχι ως διευθύνοντες σύμβουλοι.

- 96 Το Συμβούλιο, υποστηριζόμενο από την Επιτροπή, αμφισβητεί τα επιχειρήματα των προσφευγόντων.
- 97 Όσον αφορά, πρώτον, το άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36, επισημαίνεται ότι στη διάταξη αυτή ορίζεται ρητώς ότι «ο πρόεδρος του διοικητικού οργάνου ενός ιδρύματος στο πλαίσιο της εποπτικής του λειτουργίας δεν πρέπει να ασκεί ταυτόχρονα καθήκοντα διευθύνοντος συμβούλου στο ίδιο ίδρυμα, εκτός αν αυτό είναι δικαιολογημένο από το ίδρυμα και εγκεκριμένο από αρμόδιες αρχές».
- 98 Όσον αφορά, δεύτερον, το άρθρο L. 511-58 του CMF, με το οποίο εξασφαλίζεται η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο του άρθρου 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36, στη διάταξη αυτή διευκρινίζεται ότι «[η] προεδρία του διοικητικού συμβουλίου ή άλλου οργάνου που ασκεί αντίστοιχα εποπτικά καθήκοντα σε πιστωτικό ίδρυμα ή εταιρίας χρηματοδότησης δεν μπορεί να ασκείται από τον διευθύνοντα σύμβουλο ή άλλο πρόσωπο που ασκεί αντίστοιχα καθήκοντα».
- 99 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι το άρθρο L. 511-58 του CMF έχει μεν περιεχόμενο ευρύτερο από εκείνο του άρθρου 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36, καθόσον απαγορεύει όχι μόνο στον «διευθύνοντα σύμβουλο», αλλά και σε κάθε «άλλο πρόσωπο που ασκεί αντίστοιχα καθήκοντα» να κατέχει τη θέση του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου, ενώ το άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36 αναφέρεται μόνο στον διευθύνοντα σύμβουλο, πλην όμως το ευρύτερο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του CMF δεν σημαίνει ότι η διάταξη αυτή δεν είναι συμβατή με το ως άνω άρθρο της οδηγίας. Πράγματι, όπως ορθώς υπογράμμισε η ΕΚΤ με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις, η αιτιολογική σκέψη 54 της οδηγίας 2013/36, της οποίας το περιεχόμενο παρατίθεται στη σκέψη 75 ανωτέρω, προβλέπει ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να θεσπίζουν αρχές και πρότυπα που να διασφαλίζουν την αποτελεσματική εποπτεία από το διοικητικό όργανο. Επιπλέον, η επέκταση της καταρχήν απαγόρευσης της άσκησης των καθηκόντων του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου και σε κάθε «άλλο πρόσωπο που ασκεί αντίστοιχα καθήκοντα» με εκείνα του διευθύνοντος συμβούλου είναι σύμφωνη προς τους σκοπούς της οδηγίας 2013/36, όπως αυτοί διατυπώνονται στις σκέψεις 73 έως 79 ανωτέρω, ήτοι την επιδίωξη της αποτελεσματικής εποπτείας των ανώτατων διοικητικών στελεχών από τα μη εκτελεστικά μέλη του διοικητικού οργάνου, η οποία προϋποθέτει ισορροπία εξουσιών εντός του διοικητικού οργάνου.
- 100 Όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου L. 511-58 του CMF, από την αιτιολογική σκέψη 7 της απόφασης της 30ής Ιουνίου 2016, η οποία παρατίθεται στη σκέψη 88 ανωτέρω, προκύπτει ότι το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) έκρινε ότι η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει να ορίζεται ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου πιστωτικού ιδρύματος ως πρόσωπο που «διευθύνει πραγματικά» το ίδρυμα αυτό, εκτός και αν έχει λάβει την έγκριση να ασκεί καθήκοντα ανώτατου διοικητικού στελέχους.
- 101 Όπως, όμως, προκύπτει από την ερμηνεία του άρθρου 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2013/36 που παρατίθεται στη σκέψη 97 ανωτέρω, η απόφαση που εξέδωσε η ΕΚΤ κατ' εφαρμογήν του άρθρου L. 511-58 του CMF είναι σύμφωνη προς το εν λόγω άρθρο 88, παράγραφος 1, στοιχείο ε'. Συνεπώς, παρέλκει η εξέταση της επιχειρηματολογίας που προέβαλαν τα προσφεύγοντα προς αμφισβήτηση της ορθότητας της ερμηνείας του άρθρου L. 511-58 του CMF.

- ¹⁰² Δεν ήταν, επομένως νομικά εσφαλμένη η εκτίμηση της ΕΚΤ ότι το άρθρο L. 511-58 του CMF απαγορεύει να ορίζονται οι πρόεδροι των διοικητικών συμβουλίων των προσφευγόντων ως πρόσωπα που ασκούν «πραγματική διεύθυνση».
- ¹⁰³ Ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως πρέπει, ως εκ τούτου, να απορριφθεί, όπως, κατά συνέπεια, και η προσφυγή στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ¹⁰⁴ Κατά το άρθρο 134, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι εν προκειμένω τα προσφεύγοντα ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικαστούν στα δικαστικά έξοδά τους, καθώς και στα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η ΕΚΤ, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της τελευταίας.
- ¹⁰⁵ Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, τα θεσμικά όργανα που παρεμβαίνουν στη δίκη φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα. Επομένως, η Επιτροπή φέρει τα δικαστικά της έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Απορρίπτει τις προσφυγές.**
- 2) Το Caisse régionale de crédit agricole mutuel Alpes Provence, το Caisse régionale de crédit agricole mutuel Nord Midi-Pyrénées, το Caisse régionale de crédit agricole mutuel Charente-Maritime Deux-Sèvres και το Caisse régionale de crédit agricole mutuel Brie Picardie φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους, καθώς και τα έξοδα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).**
- 3) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φέρει τα δικαστικά της έξοδα.**

Prek

Buttigieg

Schalin

Berke

Costeira

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 24 Απριλίου 2018.

(υπογραφές)